

טומאת בגדים, כו"א – כז"ב

- א. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל היוצא מן העץ – אין בו משום שלש על שלש, ומסככין בו, חוץ מפשתן.
- ב. אמר אביי: רבי שמעון בן אלעזר ותנא דבי רבי ישמעאל אמרו דבר אחד. רבי שמעון בן אלעזר – הא דאמרן, תנא דבי רבי ישמעאל מאי היא – דתני דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים, מה להלן – צמר ופשתים, אף כל – צמר ופשתים.
- ג. רבא אמר: שלשה על שלשה בשאר בגדים איכא בנייהו, דרבי שמעון בן אלעזר אית ליה, לתנא דבי רבי ישמעאל – לית ליה.
- ד. דכולי עלמא מיהת שלש על שלש בצמר ופשתים מיטמא בנגעים, מגלן? – דתניא: בגד אין לי אלא בגד, שלש על שלש מניין? תלמוד לומר: +ויקרא יג+ וזהבגד. –
- ה. ואימא לרבות שלשה על שלשה! – לאו קל וחומר הוא? השתא שתי וערב מיטמא, שלשה על שלשה מיבעיא! – אי הכי, שלש על שלש נמי ליתי בקל וחומר! – אלא: שלשה על שלשה דחזו בין לעשירים בין לעניים – אתי בקל וחומר, שלש על שלש – לעניים הוא דחזין, לעשירים לא חזין, לא אתי בקל וחומר. טעמא דכתביה קרא, הא לא כתביה קרא – לא גמרינן בקל וחומר,
- ו. ואימא: לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים! אמר קרא +ויקרא יג+ בגד צמר ופשתים, בגד צמר ופשתים – אין, מידי אחריני – לא. ואימא: כי אימעות – משלש על שלש, אבל שלשה על שלשה – מיטמא! תרי מיעוטי כתיבי +ויקרא יג+ בגד צמר או [בבגד] פשתים, חד – למיעוטי משלש על שלש, וחד – למיעוטי משלשה על שלשה.
- ז. ולרבא, דאמר: שלשה על שלשה בשאר בגדים איכא בנייהו, לרבי שמעון בן אלעזר – אית ליה, לתנא דבי רבי ישמעאל – לית ליה, שלשה על שלשה בשאר בגדים מנא ליה? – נפקא +ויקרא יא+ מאו בגד, דתניא: בגד – אין לי אלא בגד, שלשה על שלשה בשאר בגדים מניין? תלמוד לומר: או בגד. ואביי, האי או בגד מאי עביד ליה? – מיבעי ליה לרבות שלש על שלש בצמר ופשתים דמיטמא בשרצים. ורבא: גלי רחמנא גבי נגעים, והוא הדין לשרצים. – ואביי: איכא למיפרך; מה לנגעים – שכן שתי וערב מיטמא בהם. – ואידך: אי סלקא דעתך נגעים חמירי, לכתוב רחמנא גבי שרצים – וליתו נגעים מינייהו. – ואידך: נגעים משרצים לא אתו, דאיכא למיפרך: מה לשרצים שכן מיטמא בכעדשה.
- ח. אמר אביי: האי תנא דבי רבי ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי רבי ישמעאל. דתני דבי רבי ישמעאל: בגד אין לי אלא בגד צמר ופשתים, מניין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים נוצה של עזים וחשירין וחסריקין – תלמוד לומר או בגד.
- ט. רבא אמר: כי לית ליה להך תנא דבי רבי ישמעאל בשאר בגדים שלש על שלש, שלשה על שלשה – אית ליה. – והא רבא הוא דאמר שלשה על

שלשה בשאר בגדים לרבי שמעון בן אלעזר – אית ליה, לתנא דבי רבי ישמעאל – לית ליה! – הדר ביה רבא מהחיא.

י. ואי בעית אימא: הא – רב פפא אמר. רב פפא אמר: אף כל – לאתווי כלאים. – כלאים, בהדיא כתיבי ביה +דברים כב+ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו! – סלקא דעתך אמינא: הני מילי – דרך לבישה, אבל בהעלאה – כל תרי מיני אסור. – ולא קל וחומר הוא? ומה לבישה, דקא מיתחני כולי גופיה מכלאים, אמרת: צמר ופשתים – אין, מידי אחרינא – לא, העלאה לא כל שכן! – אלא, דרב פפא בדותא היא.

יא. רב נחמן בר יצחק אמר: אף כל – לאתווי ציצית. ציצית, בהדיא כתיב +דברים כב+ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים וכתוב +דברים כב+ גדלים תעשה לך! סלקא דעתך אמינא כדרבא, דרבא רמי: כתיב +במדבר טז+ חכנף – מין כנף, וכתוב צמר ופשתים יחדו? הא כיצד? צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן; שאר מינין, במינן – פוטרין, שלא במינן – אין פוטרין. סלקא דעתך כדרבא – קא משמע לן.

יב. אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: לתנא דבי רבי ישמעאל מאי שנא לענין טומאה דמרבי שאר בגדים – דכתיב או בגד חכא נמי לימא: לרבות שאר בגדים מאשר תכסה בה – החוץ לאתווי כסות סומא הוא דאתא, דתניא: וראיתם אתו – פרט לכסות לילה. אתה אומר פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר אשר תכסה בה – הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אתו – פרט לכסות לילה. ומה ראית לרבות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא – שישנה בראייה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה – שאינה בראייה אצל אחרים. ואימא לרבות שאר בגדים! מסתברא: קאי בצמר ופשתים – מרבה צמר ופשתים, קאי בצמר ופשתים – מרבה שאר בגדים?

שלושה משתנים בלתי תלויים מגדירים את המקרים השונים בסוגיא:
 סוג הבגד [צמר ופשתים / שאר בגדים]
 שיעור הבגד [ג' טפחים / ג' אצבעות]
 סוג הטומאה [שרצים / נגעים]
 הערכים הימניים חמורים יותר מהשמאליים.

בטומאת נגעים לא נחלקו התנאים והאמוראים: לכו"ע צמר ופשתים מיטמא אפילו בג' אצבעות. המקורות לכך:
 ג' טפחים על ג' טפחים – ק"ו משתי וערב [סעיף ה]
 ג' אצבעות על ג' אצבעות – רבויא ד'הבגד' [סעיף ד]

שאר בגדים לא מיטמאים כלל בטומ' נגעים, שכן יש שני מיעוטים של 'בגד צמר ופשתים', והוי כלל שאחריו פרט, ולכן לא לומדים שאר בגדים מרבויא ד'הבגד'.

נתאר את דיני טומאת נגעים בטבלה:

טומאת נגעים

	ג' אצבעות על ג' אצבעות	ג' טפחים על ג' טפחים
צמר ופשתים	טמא לכו"ע [ק"ו משתי וערב]	טמא לכו"ע [רבויה – ויהבגד']
שאר בגדים	טהור לכו"ע [מיעוטא דבגד צמר ופשתים]	טהור לכו"ע [מיעוטא דבגד צמר ופשתים]

עיקר הנדון בסוגיא הוא על שאר טומאות, ובייחוד טומאת שרצים. לפי תנא דבי רבי ישמעאל שמופיע בתחילת הסוגיא (סעיף ב) יש זהות מוחלטת בין טומאת נגעים לטומאת שרצים: צמר ופשתים מיטמא אפילו בג' אצבעות, ושאר בגדים לא מיטמאים אפילו בשלושה טפחים. בשיטת רשב"א נחלקו אמוראים: לפי אביי רשב"א כתנא דבי רבי ישמעאל; לפי רבא רשב"א מחמיר בטומ' שרצים, וסובר שאף שאר בגדים מיטמאים בשלושה טפחים על שלושה טפחים (אך לא בג' אצבעות). תנא דבי רבי ישמעאל נוסף מובא בסוף הסוגיא (סעיף ח), ונחלקו אמוראים בהבנתו, וממילא גם בהבנת התנא דבי ר"י שבתחילת הסוגיא: לפי אביי חלוק תנא דבי ר"י האחרון על הראשון מקצה אל קצה, ולפי האחרון שאר בגדים מיטמאים, אפילו בג' אצבעות; לפי רבא לאחר שחזר זו (אם אכן חזר בו רבא) אין מחלוקת בין שני התנא דבי ר"י, ושניהם מודים לרשב"א, ששאר בגדים מיטמאים בג' טפחים (ולא בג' אצבעות); לפי ר"פ ורנב"י אמנם אין מחלוקת בין שני התנא דבי ר"י, אך שניהם סוברים ששאר בגדים מיטמאים אפילו בג' אצבעות (רש"י ד"ה ה"ג דרב פפא). נתאר את השיטות בדין טומאת שרצים, ראשית, דרך הטבלה הקודמת, ואח"כ דרך טבלה אחרת:

טומאת שרצים

	ג' אצבעות על ג' אצבעות	ג' טפחים על ג' טפחים
צמר ופשתים	טמא לכו"ע [כנ"ל בנגעים]	טמא לכו"ע [לרבא לומדים מנגעים לאביי מרבויה: או]
שאר בגדים	לאביי: תנא דבי ר"י [1] ורשב"א: מטהרים תנא דבי ר"י [2] מטמא לרבא, ר"פ ורנב"י: כל התנא דבי ר"י מטמאים לר"פ ורנב"י: כל התנא דבי ר"י מטמאים	לאביי: תנא דבי ר"י [1] ורשב"א: מטהרים תנא דבי ר"י [2]: מטמא לרבא: כולם מטהרים לר"פ ורנב"י: כל התנא דבי ר"י מטמאים

כיוון שהמחלוקות בסוגיא מתמקדות בדין שאר בגדים בטומאת שרצים, נבנה טבלה שעוסקת רק בשורה התחתונה של הטבלה הקודמת. כדי לתאר את שיטות התנאים בנפרד, ואת שיטות האמוראים בנפרד, נקזז' את משתנה השיעור על ידי המיספור הבא:

1. לא מיטמא כלל
2. מיטמא רק בשלושה טפחים על שלושה טפחים
3. מיטמא אפילו בג' אצבעות על ג' אצבעות

טומאת שרצים בשאר בגדים

ר"פ ורנב"י	רבא [2]	רבא [1]	אביי	
3	2	1	לראשון – 1 לאחרון – 3	תנא דבי ר"י
	2	2	1	רשב"א

מבחינת מהלך הסוגיא, מצינו שני מוקדים של מחלוקות או מחלוקות לכאורה של תנאים.

המוקד האחד, עוסק ביחס בין תנא דבי ר"י (הראשון) ורשב"א, ובו מצינו ג' שיטות:

- לאביי: לשתי השיטות דין 1.
 - לרבא קודם שחזר בו: לתדבר"י דין 1, ולרשב"א דין 2.
 - לרבא אחר שחזר בו: לשתי השיטות דין 2.
- המוקד השני עוסק ביחס בין תנא דבי ר"י הראשון והשני, וגם בו מצינו ג' שיטות:
- לאביי: לראשון דין 1 ולשני דין 3.
 - לרבא אחר שחזר בו: לשניהם דין 2.
 - לר"פ ורנב"י: לשניהם דין 3.

הערה

הדיון בסעיף יב מלמד על כך שכל המחלוקות בסוגיא נוגעות לטומאת שרצים ולא לטומאת בגדים, שכן הגמרא קובעת שדווקא בציצית לא ניתן לרבות שאר בגדים משום דקאי בצמר ופשתים מרבה שאר בגדים! משא"כ בטומ' דלא קאי בצמר ופשתים. פירוש הדברים: המקור לרובי בטומאה שהובא ח"הוא: 'או בגד', והכוונה לפסוק (ויקרא פרק יא פסוק לב): וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמַתָּם וְטָמֵא מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בָּבֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁקֶל כָּל כְּלִי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בָּהֶם בְּמִים יוֹבֵא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר: בפסוק זה לא מוזכר כלל צמר ופשתים, ולכן ניתן לרבות שאר בגדים.

לעומת זאת הפסוק בפרשת נגעים (שגם בו מופיע 'או הבגד') קאי בצמר ופשתים (ויקרא פרק יג פסוק מז): וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרְעַת בְּבֶגֶד צֹמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים: ומכאן שעל טומאת נגעים לא נאמרו הרבויים בשאר בגדים, ורק צמר ופשתים מקבלים טומאה כמו שנתבאר בטבלה הראשונה, וכל המחלוקות בסוגיא עוסקות רק בטומאת שרצים. וכך פסק הרמב"ם שבענין נגעים כתב (הלכות טומאת צרעת פרק יג הלכה א): אין מטמא בנגעים אלא בגדי צמר ופשתים בלבד, או השתי או הערב של צמר ופשתים וכו'.

ואלו בענין שאר טומאות (הלכות כלים פרק כב הלכה א): כמה שיעור הבגד להתטמא שלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס, ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכוונות עם המלל לטומאת המת או לשאר טומאות, בד"א בבגדי צמר ופשתים, אבל בגדים של שאר מינין אין מקבלין טומאה מכל הטומאות אלא אם כן היה בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים או יתר, שנאמר או בגד מפי השמועה למדו שבא הכתוב לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחים כשאר בגדים לטומאה. ופסק זה בשאר טומאות מתאים לשיטת רבא (לאחר שחזר בו).